

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การประเมินการดำเนินงานกองทุนชุมชนพิเศษ ในหน่วยทหาร จังหวัดพิษณุโลก ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่างๆ ซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. กองทุนชุมชนกองทัพบก
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนชุมชนกองทัพบก
 - 1.2 กองทุนชุมชนพิเศษในหน่วยทหาร จังหวัดพิษณุโลก
 - 1.3 หลักเกณฑ์จัดตั้งหมู่บ้านชุมชนพิเศษ ในหน่วยทหาร จังหวัด พิษณุโลก
 - 1.4 นโยบายกองทุนชุมชนกองทัพบก
 - 1.5 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
 - 1.6 คณะกรรมการกองทุน และสมาชิกกองทุน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุน
3. แนวคิดและรูปแบบเกี่ยวกับการประเมิน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กองทุนชุมชนกองทัพบก

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนชุมชนกองทัพบก

เพื่อการแก้ไขความยากจนของประชากรชุมชนทหาร กองทัพบกจึงได้ทำการจัดตั้งชุมชนกองทัพบกในหน่วยทหารขึ้น และได้รับการรับรองเป็นชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย สามารถดำเนินการตามนโยบายรัฐบาลได้ ปัจจุบันกองทัพบกได้จัดตั้งชุมชนที่ถูกต้องและได้รับการรับรองอย่างถูกต้องกฎหมายทั่วประเทศจำนวน 557 ชุมชน ซึ่งมีสิทธิในการดำเนินการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเองในหมู่บ้านทหาร

คณะกรรมการพิจารณาความเหมาะสมการจัดตั้งหมู่บ้านชุมชนในหน่วยทหาร ได้ศึกษาข้อมูลและประชุมปรึกษาหารือรวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยที่ได้จัดตั้งหมู่บ้านในหน่วยทหารแล้ว ได้แก่ กองพลทหารราบที่ 5 และ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งได้เชิญทั้งผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) รวมทั้งผู้แทนหน่วยดังกล่าว มาชี้แจงความเป็นมา การบริหารจัดการ รวมทั้งผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นส่วนหนึ่งของ อบต. ซึ่งทั้งสองหน่วยยืนยันว่าเป็นผลดีกับหน่วย และกองทัพบก (ทบ.) น่าจะสนับสนุนให้หน่วยอื่นๆ จัดตั้งเป็นหมู่บ้านดังกล่าวด้วย ในส่วนของหน่วยงานที่รับผิดชอบการปกครองท้องถิ่น คณะกรรมการฯ ได้เชิญผู้แทนระดับ ผอ.กอง ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น มท. มาให้ความรู้ในรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะข้อห่วงใยในเรื่องการเสียภาษี ซึ่งสรุปได้ว่าการเสียภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน ภาษีสรรพสามิต และภาษีป้าย เป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งทหารคงต้องปฏิบัติเหมือนกับประชาชนทั่วไป อย่างไรก็ตามภาษีดังกล่าวมีอัตราที่จะต้องเสียรายปีไม่มากนัก เช่นภาษีป้าย อาจจะเสียรายละเอียด 200 บาท ต่อปี อยู่ในวิสัยที่กำลังพลและครอบครัวจะรับผิดชอบได้ ส่วนการเสียภาษีของหน่วยที่มีกิจกรรมขนาดใหญ่ เช่น สนามกอล์ฟ ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย ชี้แจงว่าถ้ากิจกรรมดังกล่าวเป็นสวัสดิการของกำลังพล ย่อมได้รับการยกเว้น

คณะกรรมการฯ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เห็นชอบในหลักการการจัดตั้งชุมชนในหน่วยทหาร อย่างไรก็ตามมีคณะกรรมการบางท่านยังคงให้ความเห็นว่า การจัดตั้งหมู่บ้านในหน่วยทหารนั้นในบางพื้นที่หน่วยอาจจะมีสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์กับชุมชนรอบข้างที่แตกต่างกัน มีเงื่อนไขที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ดังนั้นจึงเห็นว่า ในภาพรวมของ ทบ. น่าจะเป็นลักษณะให้หน่วยที่มีความพร้อมดำเนินการจัดตั้งได้ ในขณะที่เดียวกันน่าจะมีทางออกให้หน่วย

ที่พิจารณาเห็นว่า จะเกิดผลในทางลบมากกว่าผลบวก ให้สามารถชะลอการจัดตั้งหมู่บ้านไว้ก่อนได้
คณะกรรมการฯ สรุปผลการพิจารณาและศึกษา ดังนี้

1. เห็นชอบในหลักการจัดตั้งหมู่บ้านชุมชนในหน่วยทหาร
2. แนวทางการปฏิบัติ กำหนดดังนี้

2.1. หน่วยใดที่จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอยู่แล้วในปัจจุบัน ให้ดำเนินการและพัฒนา
ความสมบูรณ์ต่อไปตามปกติและให้พิจารณาขอแยกเป็นหมู่บ้านใหม่ได้อีกถ้ามีจำนวนประชากรมาก
ตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.2. หน่วยอื่นๆ ที่มีความพร้อมและไม่มีข้อจำกัดใดๆ กับชุมชนรอบข้าง เช่น
ไม่มีปัญหาการบุกรุกที่ดินหรือปัญหาอื่นๆ ที่จะมีผลกระทบในทางลบต่อหน่วยให้หน่วยนั้นๆ ขอ
จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยให้ขอบเขตของหน่วยเป็นขอบเขตของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความมีเอกภาพ
(มุ่งเน้นให้ขอแยกตัวออกจากหมู่บ้านเดิม)

2.3 หน่วยที่ได้พิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบแล้วเห็นว่า ถ้าขอจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน
จะเกิดผลกระทบในทางลบต่อหน่วยมากกว่าผลในทางบวก ให้งดการขอจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ได้

1.2 กองทุนชุมชนพิเศษในหน่วยทหาร จังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลก เป็นที่ตั้งส่วนราชการหน่วยทหาร ประกอบด้วย 4 หน่วยงาน
ได้แก่ ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช, ค่ายสมเด็จพระเอกาทศรถ, กองพลพัฒนาที่ 3 และ
ค่ายสฤษดิ์ฯ ซึ่งมีประชากรรวมทั้งสิ้น 9,216 คน ได้จัดตั้งรวมกลุ่มเป็นชุมชนขึ้นมาตามนโยบายของ
กองทัพบกจำนวน 28 ชุมชน เริ่มดำเนินการจัดตั้งเมื่อเดือน พฤศจิกายน ปี 2546 และรัฐบาลได้
อนุมัติเงินดังกล่าวไปเรียบร้อยแล้วในปี พ.ศ. 2547 ถือว่าได้ดำเนินงานในระยะเริ่มต้น และเป็นการ
ดำเนินงานที่พึงจะเกิดขึ้นในชุมชนทหาร

หลักเกณฑ์ในการจัดตั้งกองทุนชุมชนพิเศษ ในหน่วยทหารนั้น ได้ยึดหลักเกณฑ์
การจัดตั้งกองทุนตามนโยบายของรัฐบาลทุกประการ

1.3 หลักเกณฑ์จัดตั้งหมู่บ้านชุมชนพิเศษ ในหน่วยทหาร จังหวัด พิษณุโลก

หลักเกณฑ์การจัดตั้งหมู่บ้าน ได้ดำเนินการตามเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ ดังนี้

1.3.1 การจัดตั้งหมู่บ้าน

- 1) กรณีเป็นชุมชนหนาแน่น
 - ก. เป็นชุมชนที่ราษฎรไม่น้อยกว่า 1,200 คน หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อย
กว่า 240 บ้าน
 - ข. เมื่อแยกหมู่บ้านใหม่แล้วหมู่บ้านใหม่ต้องมีราษฎรไม่น้อยกว่า 600 คน
หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อยกว่า 120 บ้าน

ค. ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลหรือ
สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

2) กรณีเป็นชุมชนห่างไกล

ก. เป็นชุมชนที่มีราษฎร ไม่น้อยกว่า 600 คน หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อย
กว่า 120 บ้าน

ข. เมื่อแยกหมู่บ้านใหม่แล้ว หมู่บ้านใหม่ต้องมีราษฎร ไม่น้อยกว่า 200 คน
หรือมีจำนวนบ้านไม่น้อยกว่า 40 บ้าน

ค. ชุมชนใหม่ห่างจากชุมชนเดิมไม่น้อยกว่า 6 กิโลเมตร

ง. ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบลหรือ
สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

ในส่วน of บ้านพักข้าราชการทหารในแต่ละค่ายนั้น กำลังพลได้มีการเข้าร่วม
กลุ่มจัดตั้งเป็นชุมชนตามสังกัดที่ตนทำงานอยู่ ตามสายการบังคับบัญชา และได้ดำเนินการ
ประสานงานในแต่ละส่วนเพื่อให้มีการรวบรวมยอดให้ได้ตามที่กำหนดโดยจัดตั้งเป็นชุมชนที่
ถูกต้องตามเงื่อนไขการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านของรัฐบาล ซึ่งชุมชนกองทัพบกในหน่วยทหาร
จังหวัด พิษณุโลก ได้รับการดูแลเป็นส่วนรวมทั้งหมด โดยมี จังหวัดทหารบกพิษณุโลกเป็น
ผู้ดำเนินการประสาน ให้คำแนะนำในการปฏิบัติ เพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้องตามที่รัฐบาลกำหนด
และได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.3.2 การเตรียมการ

1) ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ โดยมีสมาชิกเป็นผู้เลือกขึ้นมา
ประกอบด้วย ประธานชุมชน และกรรมการ และสมาชิกชุมชน

2) มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการดำเนินงาน ของแต่ละ
หน่วยที่ได้รวมกันเป็น ชุมชนพิเศษในหน่วยทหาร

1.3.3 การประชาสัมพันธ์

ได้มีการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เพื่อให้กำลังพลและครอบครัวเข้าใจ
อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่อง “กองทุนหมู่บ้านแก๊จน สร้างชุมชนเข้มแข็ง” โดยเฉพาะเพื่อ
ความเข้าใจในการขอรับเงิน และเงื่อนไขที่สมาชิกทุกคนจะต้องดำเนินการ โดยอยู่บนพื้นฐาน
ของชุมชนเข้มแข็ง เพื่อผลักดันกองทุน” ให้ขับเคลื่อน โดยจะเน้นการจัดทำระเบียบกองทุน
และการขอขึ้นทะเบียนกองทุน

1.3.4 การประสานความร่วมมือ

ได้มีการประสานความร่วมมือภายในชุมชน อย่างต่อเนื่องและ เป็นไป ด้วยดี

1.3.5 การติดตามการดำเนินงาน

- 1) ทำการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เพื่อติดตามการ ดำเนินการ ไปแล้ว และรายงานให้ประธานชุมชนทราบเป็นระยะ
- 2) การจัดคณะกรรมการเข้าร่วมสังเกตการณ์ การดำเนินของของทุน ข้างเคียง และ ฟังคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และของหน่วยเหนือ ในการจัดทำกองทุน หมู่บ้าน
- 3) ดำเนินการเปิดรับสมาชิกกองทุน เมื่อสมาชิกมีความพร้อม และ คุณสมบัติ ครบตามที่กำหนด
- 4) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีการจัดทำระเบียบข้อบังคับ กองทุนหมู่บ้าน
- 5) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านได้ทำการเปิดบัญชีเงินฝากกับ ธนาคารในส่วนที่ได้ดำเนินการและผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการแล้ว

1.4 นโยบายกองทุนชุมชนกองทัพบก

กองทุนชุมชนกองทัพบกในหน่วยทหาร เป็นนโยบายของกองทัพบกที่มีรัฐบาลให้ การสนับสนุน เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้าน การเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม และการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในชุมชน โดยชุมชนทหาร ได้รับการจัดสรรงบประมาณจาก รัฐบาลในการจัดตั้งกองทุนชุมชนกองทัพบกในหน่วยทหาร กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อม เสริมสร้างและพัฒนาให้ชุมชนมีขีดความสามารถ ในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุน หมู่บ้าน ในชุมชนกันเอง

1.4.1 ปรัชญา

- 1) เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
- 2) ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้าน และชุมชนด้วยคุณค่าและ ภูมิปัญญาของตนเอง
- 3) เกื้อกูลประ โยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน และชุมชน

4) เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม

5) กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

1.4.2 วัตถุประสงค์

1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสำหรับการลงทุน เพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่ายการบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

2) ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง

3) เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4) กระตุ้นเศรษฐกิจ ในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

5) เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

1.4.3 หลักการจัดสรรเงิน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติมีหลักการในการจัดสรรเงินให้แก่กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง ดังนี้

1) ความพร้อม ความสนใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

2) ความพร้อมของคณะกรรมการกองทุน ที่เน้นความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน

3) ความพร้อมของระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุน โดยสมาชิก

4) ความพร้อมของการบริหารจัดการ ที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน ระหว่างกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

1.4.4 การเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุน

ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง จะต้องร่วมกันเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ตามขั้นตอน ดังนี้

1) สร้างจิตสำนึก และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ก. สร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชน ในการเป็นเจ้าของกองทุนที่ จะต้องร่วมกันบริหารจัดการ โดยประชาชนเพื่อประชาชนของหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ข. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก แนวทางการบริหารจัดการกองทุนของตนเอง

ค. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการ และบริหารจัดการกองทุน เริ่มจากร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนร่วมสร้างกองทุนไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

2) เลือกสรรคนดีเป็นกรรมการกองทุน

จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อเลือกสรรคณะกรรมการกองทุนจำนวน ๑๕ คน ตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ดังนี้

ก. องค์กรประชุมของเวทีชาวบ้าน คือจำนวนสามในสี่ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของ หมู่บ้าน หรือ ชุมชนเมือง

ข. ร่วมกันกำหนดวิธีการและดำเนินการเลือกกันเอง

ค. เลือกคณะกรรมการกองทุน ในช่วงเวลาที่คณะกรรมการกองทุน หมู่บ้านและ ชุมชนเมืองกำหนด

ง. เลือกคนดีมีความรู้ ประสบการณ์ อีกทั้งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ตามที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดคุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองประชาชนร่วมกันคัดเลือกคนดีและมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการกองทุนเพื่อบริหารกองทุนของประชาชน

จ. เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหรือชุมชนมาไม่น้อยกว่า 2 ปี

ฉ. เป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์

ช. เป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบเสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีประวัติเสียด้านการเงินและยึดมั่นระบอบประชาธิปไตย

ซ. ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือ ไร้ความสามารถ

ฅ. ไม่เคยรับโทษจำคุก เว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท

ฉ. ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือไม่เคยกระทำผิด เกี่ยวกับทรัพย์สิน เว้นแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินและความผิดฐาน บุกรุก

ค. ไม่เคยถูกไล่ออก หรือ ให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

ฌ. ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง

ฎ. ไม่เคยถูกให้ออกจากคณะกรรมการกองทุน ด้วยมติของ คณะกรรมการหรือมติของสมาชิก

3) จัดทำระเบียบข้อบังคับ

เมื่อดำเนินการเลือกคณะกรรมการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุน และประชาชนร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับการบริหารกองทุน (กติกา) กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองตนเอง โดยมีแนวทางดังนี้

ประเด็นที่ต้องเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด คือ

ก. วงเงินกู้ยืมรายหนึ่งไม่เกินสองหมื่นบาท หากเกินต้องให้ สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด แต่รายหนึ่งต้องไม่เกินห้าหมื่นบาท

ข. ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ไม่เกินหนึ่งปี

ประเด็นอื่น ๆ คณะกรรมการกองทุน โดยความเห็นของ ของสมาชิกเป็นผู้กำหนด

4) การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เมื่อจัดทำระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารจัดการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุน (กติกา) และสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการ ตามกติกาที่วางไว้ เช่น

ก. การรับสมาชิก

ข. การระดมทุน

ค. การจัดทำระบบบัญชี

ง. การจัดระบบตรวจสอบ

จ. การมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบกรรมการ

5) การขอรับการจัดสรรเงินจากรัฐบาลเมื่อกองทุนได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเรียบร้อยแล้ว สามารถขอรับการจัดสรรเงินจากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ก. การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ก) จัดทำแบบขอขึ้นทะเบียนตามแบบ กทบ. 2 ซึ่งขอรับแบบ กทบ. 2 จากคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

ข) ยื่นแบบคำขอขึ้นทะเบียนกับธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ ระเบียบ ข้อบังคับของกองทุน

ค) เปิดบัญชีกับธนาคาร

ข. การประเมินความพร้อมกองทุน

ก) การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน

ข) คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน

ค) ความรู้ประสบการณ์และความมั่นใจการบริหารกองทุนของคณะกรรมการกองทุน

ง) ระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินการกองทุน

จ) การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือสมาชิกในการจัดการกองทุน

ฉ) การปฏิบัติของสมาชิกตามระเบียบ และข้อบังคับของกองทุน

ช) การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

ค. การรับเงินจัดสรร

เมื่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติอนุมัติเงินจัดสรรตามผลการประเมินความพร้อมแล้ว จะแจ้งให้กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองทราบ

เมื่อกองทุนได้รับแล้วให้ติดต่อธนาคารเพื่อทำหลักฐานการรับเงินจัดสรร โดยมีเอกสารดังต่อไปนี้

ก) สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุน

ข) มติที่ประชุม ซึ่งเห็นชอบและมอบหมายให้คณะกรรมการกองทุน เป็นผู้มีอำนาจในการทำนิติกรรมสัญญากับธนาคารไปแสดงต่อธนาคารฯ และมติดังกล่าวต้องให้ประธานกรรมการของกองทุนลงนามกำกับ และ รับรองสำเนาครบทุกหน้า

ค) บัตรประจำตัวประชาชนของคณะกรรมการกองทุน

6) การเตรียมความพร้อมในการรับประกันความพร้อมมีแนวทางและวิธีการดังนี้

ก. แนวทางการเตรียมความพร้อมคณะกรรมการกองทุนร่วมกับสมาชิกเตรียมความพร้อมตามแนวทางดังนี้

ก) โดยร่วมมือและช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน

ข) ขอความช่วยเหลือจากกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชน เมือง ที่ผ่านการรับประกันความพร้อมแล้ว

ค) ขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในการให้คำแนะนำ

ง) การผสมผสานกันทั้ง 3 แนวทาง

ข. วิธีการเตรียมความพร้อมคณะกรรมการกองทุน ดำเนินการเพื่อให้เกิดความพร้อมด้วยวิธีดังนี้

ก) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่บ้านหรือชุมชน โดยการใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนอื่น ที่ผ่านการรับประกันความพร้อมแล้วเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ข) การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและการจัดการแก่คณะกรรมการกองทุน และสมาชิกจากอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดและอำเภอ

ค. การดำเนินการเมื่อกองทุนมีความพร้อม

ก) เมื่อกองทุนมีความพร้อม คณะกรรมการกองทุนแจ้งคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ เพื่อมาติดตามตรวจสอบ และรายงานคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด

ข) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จะโอนเงินเข้ากองทุน เมื่อได้รับรายงานจากคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด

7) ความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง จะประสบผลสำเร็จได้หากมีสิ่งเหล่านี้อยู่ในหมู่บ้าน หรือชุมชนเมือง

ก. ชาวบ้านมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกองทุน

ข. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาด้วยคุณค่า และภูมิปัญญาของตนเอง รวมทั้งเคารพในกติกาที่กำหนดร่วมกัน

ค. มีคณะกรรมการกองทุนที่เป็นคนดี มีความรู้ ประสบการณ์ เสียสละ และรับผิดชอบ

ง. มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการเรียนรู้ร่วมกัน คิดร่วมกัน ทำร่วมกัน ติดตามตรวจสอบร่วมกัน และรับผลประโยชน์ร่วมกัน อย่างเป็นธรรมชาติ

จ. มีความสามัคคี ความเอื้ออาทร เกื้อกูลผู้ด้อยโอกาส

ฉ. มีการประสานความร่วมมือทั้งในด้านการเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

(ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี “ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง แห่งชาติ พ.ศ. 2544)

1.5 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันของคนในชุมชน ไม่ว่าจะป็นในเมืองหรือในชนบท โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนด้วยความเต็มใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ตลอดจนสามารถที่จะช่วยกันระดมพลังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้เป็นอย่างดี จนได้ชื่อว่าชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

1.5.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

มิ่งขวัญ แสงสุวรรณ (2545 : 3) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่าปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้นต้องพัฒนา คน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การพัฒนาต้องกระทำโดยคนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้สึก มีปัญหา มีความต้องการในการแก้ปัญหา

ร่วมกัน รวมทั้งมีความรัก ความเอื้ออาทร จริงใจต่อกันภายใต้ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

อโนชา วิบูลยกุล (2544 : 27) ได้ให้ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชนไว้ว่าหมายถึง ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำอะไรได้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง มีการปรึกษาหารือกัน มีการประชุมร่วมกัน เพื่อร่วมกันคิดแก้ปัญหาหรือกำหนดความต้องการ ทิศทางและเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง มีการแสดงออกถึงความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติภารกิจที่ได้ร่วมกันคิดนั้นให้เกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความรัก ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ไม่มีความขัดแย้งภายในชุมชน รู้เท่าทันต่อสถานการณ์ทางสังคม ทั้งภายในสังคมและสังคมภายนอกของตน รวมทั้งมีความสามารถในการเลือกและปรับใช้สิ่งใหม่ๆ เข้าสู่ชุมชนได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม โดยที่ชุมชนยังสามารถรักษาเอกลักษณ์อันดีงามของตนเองเอาไว้ได้

นอกจากนี้สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544 : 13-19) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีความเตรียมตัวตลอดเวลา มีความสามารถรับรู้ ความเป็นไปของโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้ที่จำเป็นทางด้านอาชีพการเมือง การปกครอง ด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่จะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนได้

2. เป็นชุมชนที่รู้จักการจัดการตัวเอง ซึ่งประกอบไปด้วยกิจการสำคัญ 4 ประการ คือ มีการวางแผน การจัดกระบวนการ เพื่อเตรียมคน วัสดุ ทุนดำเนินการ การดำเนินการ และการลงมือดำเนินการตามแผน ตลอดจนการเรียนรู้จากการประเมินผลเพื่อรักษาความมั่นคงหรือความเข้มแข็งและสร้างความก้าวหน้าให้กับชุมชนของตนเอง

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน มีความผูกพัน เสียสละ เพื่อชุมชนมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ เป็นลักษณะของความสมดุลในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ประชาชนในชุมชนสามัคคีกัน และอยู่ในสังคมได้โดยไม่ต้องวิตกกังวลเรื่องปัญหาชุมชน

ส่วนชุมชนที่มีความมั่นคงหรืออีกนัยหนึ่งก็คือชุมชนเข้มแข็งนั้น จะมีลักษณะต่างๆดังนี้

1. การพึ่งตนเอง ได้แก่ ต้องมีความรู้จักตนเอง รู้จักจุดอ่อนและมีการอบรม
ทรัพยากร

2. มีการพึ่งพากันเองร่วมกันสั่งสมภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหา
3. อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ซึ่งถึงแม้จะมีความหลากหลายแต่ก็ตั้งอยู่บนเป้าหมายเดียวกัน และยังสามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย
4. มีความสุขทั้งทางกาย ใจ สังคม จิตวิญญาณ ซึ่ง ประกอบไปด้วย
 - 4.1 มีหลักประกันในชีวิต มีปัจจัย 4 และเงินพอเพียงแก่การดำรงชีวิต
 - 4.2 มีอิสรภาพ
 - 4.3 มีกายและจิตใจที่เข้มแข็ง
 - 4.4 มีครอบครัวที่อบอุ่น
 - 4.5 ชุมชนดี
 - 4.6 มีสิ่งแวดล้อมที่ดี
 - 4.7 มีความภาคภูมิใจ
 - 4.8 เข้าถึงธรรมะว่าด้วยการอยู่ด้วยกันอย่างสมดุล ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง

จากข้างต้นจะเห็นว่ามีการกล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนไว้บ้างแต่ยังเป็นส่วนน้อย อาจเนื่องมาจากแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนเป็นมโนทัศน์ ที่ค่อนข้างใหม่มากในสังคมไทย ถ้าหากศึกษาเอกสารงานวิจัยต่างๆ ย้อนหลังไปเกิน 10 ปี จะไม่พบคำศัพท์ของ “ชุมชนเข้มแข็ง” แต่ในแวดวงวิชาการของสังคมไทยเรานั้น มีการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนไว้บ้างในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความร่วมแรงร่วมใจ ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอื้ออาทร การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกัน รวมทั้งความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การบัญญัติศัพท์ “องค์กรชุมชนเข้มแข็ง” ขึ้นมานั้นส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาประเทศ ซึ่งนโยบายและทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับองค์กรชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ในการรวมตัวกันของคนในท้องถิ่น เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางแก้ไขในปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่น แนวทางของการพัฒนาที่ผ่านมาได้กำหนดวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนว่า ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งองค์กรชุมชนเข้มแข็งนั้นเป็นพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งในชุมชน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน คือ องค์กรชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชน เครือข่ายชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน จึงต้องศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับองค์กรชุมชนในหลายๆด้านเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ถ่องแท้และครอบคลุมความหมาย ที่จะเป็นตัวกำหนดในการจัดตั้งการเป็นชุมชนเข้มแข็งได้

1.5.2 ความหมายและลักษณะขององค์กรชุมชนเข้มแข็ง

มีผู้ให้ความหมายและอธิบายลักษณะขององค์กรชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง หลากหลาย เช่น องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน องค์กรชาวบ้าน องค์กรหมู่บ้าน กลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นต้นว่า กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันสำหรับความหมายขององค์กรชุมชนที่มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

ธาดา วรธนปิยกุล (2546 : 7) ได้ให้ความหมายขององค์กรชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า หมายถึง องค์กรที่มีความสามารถในการวางแผนงาน โครงการบริหารจัดการงบประมาณ และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ และที่จะมีขึ้นในอนาคต รวมทั้งสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤติต่างๆ ได้ดี และสามารถส่งเสริมให้ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข

ธีรรัช วงษ์ราช (2543 : 16) ได้ให้ความหมายขององค์กรชุมชนเข้มแข็งไว้ว่า หมายถึง การที่องค์กรชุมชนมีลักษณะที่มีผู้นำที่ดี มีความสามารถ เป็นที่ยอมรับ มีการจัดการในองค์กรชุมชน มีโครงสร้าง มีกฎระเบียบ สมาชิกมีส่วนร่วมในองค์กรชุมชน ลักษณะของกลุ่มเป็นกลุ่มที่มีอายุยืนยาว เป็นกลุ่มธรรมชาติ มีการเรียนรู้ขององค์กร มีกระบวนการเรียนรู้ มีการแก้ปัญหา รู้จักวิเคราะห์ปัญหา การจัดการความขัดแย้ง มีการสนับสนุนและยอมรับจากภายนอก จากภาครัฐ และเอกชน

สำหรับ ธีรพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 62) ได้กล่าวถึงองค์กรชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของการรวมเอาประสบการณ์ และแนวคิดต่างๆ มาเพื่อใช้ในการนำไปสู่ภาคปฏิบัติไว้ดังนี้

1. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน
2. การจัดการองค์กรและการบริหารจัดการ
3. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
4. ทุน
5. เครือข่ายความร่วมมือ
6. สิทธิ และ อำนาจต่อรองทางการเมือง

การพิจารณาว่าองค์กรชุมชนใดเป็นองค์กรชุมชนเข้มแข็งหรือไม่นั้น องค์กรประกอบขององค์กรชุมชนถือเป็นตัวชี้วัดที่ดี ซึ่งมีผู้กำหนดองค์ประกอบขององค์กรชุมชนที่ใช้เป็นตัวชี้วัดถึงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนไว้ ดังนี้

จากการให้ความหมายและลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง องค์กรที่มีความสามารถในการจัดการภายในองค์กร มีผู้นำที่ดีมี

ความสามารถ มีโครงสร้าง มีกฎระเบียบ สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ขององค์กร มีการพัฒนาศักยภาพขององค์กรจนสามารถพึ่งตนเองได้ มีเครือข่ายให้ความร่วมมือ และเป็นที่ยอมรับจากภายนอก ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน การติดต่อสัมพันธ์ในเครือข่ายชุมชน และการพึ่งตนเองได้ของชุมชน

1.5.3 เครือข่ายชุมชน

ความหมายของเครือข่ายชุมชนเนื่องจาก “เครือข่ายชุมชน” เป็นมโนทัศน์ที่ค่อนข้างใหม่สำหรับสังคมไทย จึงมีผู้ที่ศึกษาและให้แนวคิดเกี่ยวกับ “เครือข่ายชุมชน” ไว้ค่อนข้างน้อย ซึ่งสามารถรวบรวมได้ดังนี้

เอี่ยมเดือน ไชยหาญ (2542 : 79) ได้ให้ความหมายเครือข่ายชุมชนว่าหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ที่มนุษย์จะต้องมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอยู่แล้วเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบและลักษณะของเครือข่ายสำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับเครือข่ายชุมชน และกระจายกันอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองของการเคหะแห่งชาติ (2538 : 5) ได้เสนอแนวคิดของลักษณะเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

1. ฐานสมาชิก สมาชิกมาจากกลุ่ม / องค์กรชุมชน (มิใช่รายบุคคล) ที่มีกิจกรรมชัดเจน การเข้ามาเป็นสมาชิกจะต้องได้รับการเห็นชอบจากกลุ่ม (มิใช่ผู้นำตัดสินใจโดยลำพัง)

2. ระบบการบริหารจัดการ

- 2.1 กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ภารกิจชัดเจน
- 2.2 มีโครงสร้างองค์กร
- 2.3 มีระเบียบ ข้อบังคับ หรือข้อตกลงร่วมกันชัดเจน
- 2.4 มีการกระจายอำนาจ / สมาชิกมีส่วนร่วม
- 2.5 มีระบบการถ่วงดุล / ตรวจสอบกันเอง
- 2.6 บทบาทหน้าที่กรรมการชัดเจน

3. การดำเนินกิจกรรม

- 3.1 กิจกรรมที่ดำเนินการสนองความต้องการของสมาชิก (ตรงตามวัตถุประสงค์ เป็นหมาย หรือแผนที่กำหนดร่วมกัน)
- 3.2 ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

- 3.3 ส่งเสริม พัฒนากิจกรรมกลุ่มสมาชิกให้บรรลุวัตถุประสงค์
- 4. ศักยภาพในการขยายผลในการพัฒนา
 - 4.1 มีบทบาทในการประสานความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมการพัฒนา
 - 4.2 มีการระดมทรัพยากรทั้งภายใน และภายนอก เพื่อเครือข่ายสมาชิก
 - 4.3 มีการจัดสวัสดิการร่วมกันของสมาชิก โดยสอดคล้องกับความต้องการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เลี้ยงตัวเองได้
- 5. การเติบโตและการขยายตัว
 - 5.1 จำนวนสมาชิก เครือข่าย เพิ่มขึ้น
 - 5.2 มีกลุ่ม / ชุมชน ที่ให้ความร่วมมือกับเครือข่ายมากขึ้น
 - 5.3 กิจกรรมตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างหลากหลายมากขึ้น
 - 5.4 สมาชิกสามารถจัดสวัสดิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 6. ความรู้สึกร่วมในเครือข่าย และขบวนการชุมชนเมือง
 - 6.1 สมาชิกรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
 - 6.2 เห็นความสำคัญ และเต็มใจ ร่วมมือกัน ในการพัฒนาขบวนการชุมชนเมือง
 - 6.3 เข้าร่วม / หนุนรงค์ / เผยแพร่ เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนเมืองร่วมกับองค์กรเครือข่ายอื่นๆ

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าเครือข่ายชุมชน หมายถึง รูปแบบการรวมตัวระหว่างชุมชน กลุ่มหรือองค์กร เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน อันเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชนเป็นส่วนรวม โดยที่แนวการดำเนินกิจกรรมของชุมชนแต่ละชุมชนไม่ได้รับผลกระทบจากเครือข่ายซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่สามารถส่งเสริมการทำกิจกรรมใดๆ ที่มีการรวมกันเป็นเครือข่ายนั้น สิ่งสำคัญ คือ การมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เหมือนกันทำให้เกิดความร่วมมือกัน เพื่อทำให้มีอำนาจการต่อรองมากขึ้น โดยเน้นการร่วมแก้ปัญหาให้กับชุมชนในชนบทโดยประชาชนเอง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็งต่อไป

1.5.4 การพึ่งตนเองของชุมชน

ปาน กิมปี (2540 : 39) ได้กล่าวว่า การพึ่งตนเองมีจุดกำเนิดมาจากความพยายามที่จะพัฒนาประเทศด้วยพลังและศักยภาพของตนเองหรือชุมชน เพื่อเป็นการลดภาระพึ่งพาความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จากภายนอกชุมชน อันจะก่อให้เกิดการไหลออกของปัจจัยผลผลิตที่เป็นส่วนเกินจากการผลิตในชุมชน และหลีกเลี่ยงการสร้าง ความสูญเสียทางวิถีชีวิตของคนใน

ชุมชนจากการเลื่อนไหลเข้าและผสมผสานต่อกันของวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการลดภาวะยากจน และถูกกดขี่ของประเทศหรือชุมชนอีกด้วย การพึ่งตนเองจึงก่อให้เกิดความเป็นเอกราชในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของแต่ละประเทศ หรือชุมชน ก่อให้เกิดความเป็นอิสระในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประเทศหรือชุมชนตลอดรวมถึงการบังคับการผลิต การหลีกเลี่ยงจากการกดขี่ผลผลิตส่วนเกิน การถูกบีบบังคับให้บริโภคน้ำดื่มที่ไม่มีคุณภาพเป็นการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชนในประเทศหรือชุมชน และการบีบบังคับหรือชี้แนะนโยบายและทิศทาง ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและชุมชนอีกด้วย

มิ่งภพ ศรีชะบา (2543) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองว่า เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชนบท เพราะการพึ่งพาตนเองเป็นมโนทัศน์ที่ทำให้ประชาชนควบคุมสิ่งแวดล้อมตนเอง ในเมื่อการพึ่งพาตนเองในระดับชาติแล้วย่อมมีผลกระทบต่อระดับชุมชน และในระดับบุคคล เพราะการพึ่งตนเองนั้นเป็นหลักการที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง

จากความหมายของการพึ่งตนเองของชุมชนที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จึงสรุปได้ว่าการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง ภาวะที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติ และทำเลที่ตั้งของชุมชนที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง และรู้จักการออม การติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่น มีสมาชิกที่มีความสามารถเป็นผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ

1.5.5 ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งกับการจัดตั้งกองทุน

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความยากจนของชาติซึ่งได้กำหนดเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการลดค่าใช้จ่ายภาคประชาชน แล้วมุ่งการให้โอกาสแก่ภาคประชาชน ที่จะมีโอกาสเข้าหาแหล่งเงินทุน เข้าหาแหล่งความรู้ มีโอกาสที่จะร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งนายสุวิทย์ คุณกิตติ ประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ ได้กล่าวว่า การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองก็เพื่อเป็นเครื่องมือในการกระจายโอกาสให้แก่คนจนให้เข้าหาแหล่งเงินทุน โอกาสที่ทำให้คนจนได้เข้าถึงแหล่งความรู้ และโอกาสที่จะให้คนจนร่วมคิด ร่วมทำ ด้วยภูมิปัญญาของตนเอง จึงนำไปสู่ปรัชญาของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติในการเสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชน และท้องถิ่น เพื่อให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองที่มีอยู่ทั่วไปนั้นเสริมสร้างกระบวนการพึ่งตนเองได้ ซึ่งจำเป็นต้องให้ประชาชนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองเป็นผู้กำหนดและจัดการหมู่บ้าน และชุมชนด้วยตนเอง ในด้านการเรียนรู้ การสร้าง และการพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อการแก้ไขปัญหา และการเสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประชาชน และองค์กรชุมชนในหมู่บ้าน และชุมชนเมือง รวมทั้งการกระตุ้นเศรษฐกิจ

ของหมู่บ้าน และชุมชนเมือง อันเป็นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าของประเทศ ตลอดจนการเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในอนาคต(สำนักคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2544)

สมสุข บุญยะบัญชา ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้กล่าวว่า ในระดับชุมชนนั้น ชาวบ้านจะต้องร่วมกันจัดระบบภายในชุมชนให้เกิดความพร้อมในการรองรับ การบริหารจัดการกองทุน ไม่ว่าจะเป็นตัวองค์กรเอง องค์ความรู้ ระบบการจัดการ รวมทั้งคุณธรรม ขององค์กร ส่วนระดับเครือข่ายนั้นจะต้องเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านในพื้นที่เดียวกัน ให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หมู่บ้านที่เข้มแข็งช่วยหมู่บ้านที่อ่อนแอกว่า สร้างพลัง ชุมชนเพื่อเข้าไปแทรกแซงในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพื่อเปิดโอกาสให้คนดีได้ทำงาน และที่ขาดเสียไม่ได้ คือ ในเครือข่ายแต่ละระดับจะต้องสร้างกลไก หรือแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ให้มาทำงานร่วมกัน และสำหรับการจัดการกองทุนหมู่บ้าน ตามนโยบายของรัฐบาล นั้น เห็นว่าหัวใจสำคัญก็คือ ความเป็นอิสระในการทำงาน แต่ชาวบ้านก็ต้องหันมาดูแลตัวเองด้วย คือ ชาวบ้านต้องเป็นหนึ่งเดียว เป็นชุมชนที่เข้มแข็งจริง ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมรู้เห็น ร่วมกันทำ ไม่ใช่มี ผู้ได้รับประโยชน์เพียงไม่กี่คนเท่านั้น (อ้างอิงจาก สุวัฒน์ คงแป้น. 2544)

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีความสำคัญ ต่อคณะกรรมการและความสำเร็จในการบริหารจัดการกองทุนในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน เนื่องจากชุมชนที่มีความเข้มแข็ง คนในชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับ การทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดีของกรรมการ และความสำเร็จของการจัดการกองทุน ดังนั้นใน การวิจัยครั้งนี้ ตัวแปรแฝงความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีตัวแปรวัด คือ ตัวแปรการมีส่วนร่วมของ ชุมชน ตัวแปรการติดต่อสัมพันธ์ในเครือข่ายชุมชน และตัวแปรการพึ่งตนเองได้ของชุมชน จึงเป็น กลุ่มตัวแปรที่มีความสำคัญ และส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของคณะกรรมการ และความสำเร็จของ การจัดการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง

1.6 คณะกรรมการ และสมาชิกของกองทุน

1.6.1 คณะกรรมการกองทุน

คณะกรรมการเป็นกลุ่มบุคคลประเภทหนึ่งที่มารวมตัวกันเพื่อเป้าหมาย หรือ วัตถุประสงค์ขององค์กรหรือกลุ่มนั้นๆ เพื่อปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุผล ซึ่งต้องอาศัย การทำงานเป็นทีม และถ้าหากทุกคนในกลุ่มหรือในองค์กรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มหรือ องค์กรนั้นจะประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ซึ่งได้มีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกรรมการในหัวข้อ ต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. ประสิทธิภาพของกรรมการ

ประสิทธิภาพของกลุ่มทำงานนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างและลักษณะของกลุ่มว่าเป็นแบบใด เมื่อพิจารณาระดับของงาน จะเห็นว่ามี 4 แบบ เริ่มจากแบบแรก คือ กลุ่มต่างคนต่างทำ กลุ่มปกติ กลุ่มร่วมมือ และกลุ่มร่วมมือเป็นหนึ่งเดียว กล่าวโดยสรุปแล้วผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบกลุ่มแบบร่วมมือมีความใกล้เคียงกับลักษณะของกลุ่มกรรมการกองทุนที่ผู้วิจัยใช้เป็นหน่วยในการทำวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ยกเอาจากแนวคิดกลุ่มแบบร่วมมือมาอธิบายว่าหมายถึงกลุ่มที่สมาชิกมีจุดประสงค์ร่วมกัน ทั้งส่วนตน และส่วนรวมเป็นไปในทิศทางเดียวกันมีลักษณะที่อธิบายได้ดังนี้

ก) สมาชิกทุกคนเต็มใจที่จะทำงานทุกอย่าง แม้งานส่วนรับผิดชอบจะเสร็จแล้วก็ยินดีที่จะช่วยงานส่วนอื่นและงานส่วนรวมของกลุ่ม

ข) เน้นการตรวจสอบและผลงานทั้งกลุ่ม และรายบุคคล

ค) สมาชิกของกลุ่มทำงานอย่างจริงจัง การทำงานมุ่งที่ความร่วมมือ ร่วมใจมีการช่วยเหลือ เต็มใจให้คำแนะนำกระตุ้นส่งเสริมซึ่งกันและซึ่งกัน เอื้ออาทรต่อสมาชิกด้วยกัน

ง) เน้นการฝึกทักษะการทำงาน และทำงานเป็นทีม สมาชิกทุกคน

ตระหนักถึงความรับผิดชอบ

จ) มีการติดตามงาน รวมทั้งติดตามผลของการทำงานเป็นทีม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกรรมการที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ให้ความหมายของคุณภาพของคณะกรรมการกองทุน หมายถึง ผลของการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กองทุน โดยยึดถือกฎระเบียบและขั้นตอนการดำเนินงานกองทุนเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะของคณะกรรมการ ความสามารถในการทำงาน ความพึงพอใจในการทำงาน และความพึงพอใจในกฎระเบียบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข. คุณลักษณะของคณะกรรมการ

สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของกรรมการกองทุนว่าต้องเป็นบุคคลที่มีเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบ และเป็นที่ยอมรับของประชาชน นอกจากนี้ยังได้กำหนดลักษณะที่ต้องห้ามของคณะกรรมการกองทุน ได้แก่ ผู้ที่ติดการพนัน เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีประวัติเสื่อมเสียทางการเงิน และไม่ไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย

ส่วนพงษ์สันต์ คุ่มสอาด (2542 : 21) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของกรรมการไว้ดังนี้

1. โปร่งใส คือ ตรวจสอบได้ ไม่มีประวัติเสียหายทางการเงิน
2. เป็นผู้รับฟังที่ดี คือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และกระจายอำนาจ
3. เป็นผู้ปฏิบัติที่ดี คือ ปฏิบัติตามข้อตกลง มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นและตั้งใจทำงานให้กลุ่ม (สมาชิก) และส่วนรวม

4. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และประสานงานได้

ค. ความสามารถในการทำงาน

อ้างอิงจาก สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544) ได้กำหนดความสามารถในการทำงานของกรรมการไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. สามารถบริหารจัดการตนเองได้ดี ได้แก่
 - 1.1 ควบคุมตนเองได้ดี
 - 1.2 สามารถทำงานได้ดี
 - 1.3 ใ้วางใจได้
 - 1.4 รู้จักประมาณศักยภาพและอำนาจที่จำเป็นสำหรับตนเองในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

2. มีความผูกพันต่อองค์กร ได้แก่

- 2.1 ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความสุขใจ
- 2.2 มีความจงรักภักดี ต่อดังการให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย

3. เสริมสร้างศักยภาพและทุ่มเทตน ได้แก่

- 3.1 ใฝ่เรียนรู้ อยากพัฒนาตนเอง
- 3.2 สนับสนุนเพื่อร่วมงานที่มีความถนัดหรือสามารถสูงกว่า

4. ความกล้า ได้แก่

- 4.1 น่าเชื่อถือ เชื่อสัตย์ ใ้วางใจได้
- 4.2 สามารถให้คำแนะนำต่างๆได้
- 4.3 เปิดเผย ตรงไปตรงมารับผิดชอบ

เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะของกรรมการและความสามารถในการทำงานของกรรมการ จะเห็นได้ว่ามีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ คือ ถ้ากรรมการมีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เหมาะสมกับการทำงานกองทุนอยู่แล้ว ก็จะสามารถในการทำงานสูงตามไปด้วย ซึ่งจะสามารถเอื้ออำนวยและส่งเสริมการบริหารงานกองทุนให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามความสามารถของกรรมการได้ว่า คณะกรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มความสามารถด้วยความรอบคอบรัดกุม ทราบข้อมูลของสมาชิก มีความกล้าที่จะแสดงออก มีความสามารถในการตัดสินใจ ปฏิบัติงานด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีความสามารถในการติดต่อประสานงานกับบุคคลอื่นได้

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปความสามารถในการทำงานของ คณะกรรมการได้ว่าหมายถึง ผลของการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความรอบคอบรัดกุม ทราบข้อมูลของสมาชิกมีความกล้าที่จะแสดงออก มีความสามารถในการตัดสินใจปฏิบัติงานด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีความสามารถในการติดต่อประสานงานกับบุคคลอื่นได้

1.6.2 สมาชิกในกองทุน

กลุ่มองค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรในลักษณะใด สมาชิกทุกคนใน องค์กรต่าง ต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพใน การทำงาน และการดำรงอยู่ขององค์กร ดังนั้นสมาชิกของกลุ่มองค์กร จำเป็นต้องมีลักษณะบาง ประการที่จะต้องเอื้อประ โยชน์ต่อการดำเนินกิจการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ได้

ก. ความหมายของสมาชิกกลุ่ม

สมาชิกกลุ่ม หมายถึง ผู้ร่วมงานทุกคนที่อยู่ในกลุ่ม ที่มีเป้าหมายในการ ดำเนินงานร่วมกัน และภาระรับผิดชอบร่วมกัน อันจะทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายเพื่อประโยชน์ ร่วมกันในกลุ่มองค์กรได้ จะเห็นได้ว่า สมาชิกกลุ่มนั้นเป็นความหมายที่ชัดเจน และสามารถเข้าใจ ได้ทันที อีกทั้งคำว่าสมาชิคนั้นเป็นคำพื้นฐานที่ทุกคนสามารถเข้าใจตรงกันอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้อาจมี ความแตกต่างที่มีคำว่าสมาชิก ซึ่งหมายถึงสมาชิกของหน่วยใดเท่านั้นเอง ยกตัวอย่างเช่น สมาชิก ในครอบครัวซึ่งเป็นที่ยอมรับกันดีว่าหลักๆ แล้วหมายถึงพ่อ แม่ ลูก หรืออาจจะมีบุคคลที่อยู่สังกัด ใดๆ เราก็จะเรียกบุคคลนั้นๆ ว่าเป็นสมาชิกของสังกัดนั้นๆ

โดยสรุปของคำว่า สมาชิกกลุ่ม หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือ ชุมชน ซึ่งมีคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อบังคับของกองทุน และแสดงเจตจำนงที่จะ เข้าร่วมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

ข. ลักษณะของสมาชิกกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

ประกอบด้วย

- 1) ความซื่อสัตย์สุจริตในทุกด้านของหัวหน้างานและบรรดากลุ่มในสมาชิก
- 2) สมาชิกภายในกลุ่มมีความพอใจต่อกลุ่มของตน ซื่อสัตย์ต่อเพื่อน

สมาชิก และต่อหัวหน้ากลุ่ม

- 3) สมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่น และความเชื่อถือซึ่งกันและกันอยู่ในระดับสูง
- 4) คุณค่าและเป้าหมายของกลุ่ม ได้รับความพึงพอใจจากสมาชิก ที่ยังจะช่วยกันดัดแปลงพัฒนา เพื่อให้ก่อเกิดคามพึงพอใจแก่ทุกฝ่าย
- 5) สมาชิกของกลุ่มมีการประสานงานกันในการปฏิบัติหน้าที่
- 6) สมาชิกของกลุ่ม ได้รับการกระตุ้นให้ทำเพื่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
- 7) สมาชิกของกลุ่มมีความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนากลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพ
- 8) สมาชิกทุกคนยอมรับถึงความหวังและเป้าหมายของกลุ่ม โดยปราศจากอารมณ์
- 9) หัวหน้างาน และสมาชิกในกลุ่มเชื่อว่าตนและสมาชิกจะสามารถทำงานที่ยากให้สำเร็จลุล่วงไปได้
- 10) สมาชิกในกลุ่มพร้อมเสมอที่จะให้คำแนะนำและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 11) สมาชิกในกลุ่มยอมมีอำนาจกระตุ้นหัวหน้ากลุ่มให้ติดต่อสื่อสารอย่างกว้างขวางกับสมาชิกเพื่อข่าวสารต่างๆ
- 12) สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีความรู้สึกมั่นคงในการตัดสินใจ
- 13) ความสามารถของสมาชิกควรมีอิทธิพล และมีส่วนร่วมต่อความยืดหยุ่นและการปรับตัวของกลุ่ม
- จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสมาชิกที่กล่าวมาในข้างต้น จึงได้ให้นิยามของคุณภาพสมาชิก หมายถึง การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกองทุน ซึ่งประกอบด้วย คุณลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกมีส่วนร่วมกิจกรรมกองทุนของสมาชิกและความพึงพอใจของสมาชิก

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุน

การจัดระบบของการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายนั้น จำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดี เพราะการบริหารจัดการเป็นกิจกรรมที่จะอำนวยความสะดวกให้มนุษย์สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลสำเร็จได้ดีที่สุด ในการจัดระเบียบเกี่ยวกับคนงาน วัตถุ เทคโนโลยี และทรัพยากรอื่นๆ หลักการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ นำมาใช้เป็นเครื่องมือ หรือสื่อสำหรับการดำเนินงาน และปฏิบัติงานให้เกิดความมีประสิทธิภาพ และได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

2.1 ความหมายของการบริหารจัดการ

ธงชัย สันติวงศ์ (2540 : 35) ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการว่าเป็นแนวคิดของหัวหน้า หรือผู้นำที่ต้องกระทำ เพื่อให้กลุ่มต่างๆ ที่มีคนหมู่มากอยู่ด้วยกัน และร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จนสำเร็จผลโดยประสิทธิภาพ กล่าวอย่างง่าย ๆ การบริหารก็คือ การทำงานให้เสร็จลงได้โดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำให้เสร็จนั่นเอง

วิจารณ์ พานิช (2549) การบริการจัดการที่ดี ประกอบด้วย 10 หลักการ คือ 1. หลักนิติธรรม 2. หลักคุณธรรม 3. หลักความโปร่งใส 4. หลักความมีส่วนร่วม 5. หลักความรับผิดชอบ 6. หลักความคุ้มค่า 7. หลักการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 8. หลักการบริหารจัดการ 9. หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 10. หลักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (จาก <http://gotoknow.org/blog/thaikm/15895>)

จากความหมายของการบริหารจัดการในข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ คือ กระบวนการในการขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จขององค์กรด้วยการผสมผสานการใช้ทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ บุคคล เงิน วัสดุอุปกรณ์ และเทคนิควิธีการต่างๆ โดยมีระเบียบและขั้นตอนที่รัดกุมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร ซึ่งประกอบด้วย คุณภาพการจัดองค์กร กลยุทธ์การบริหาร ความเหมาะสมของกฎระเบียบ

การบริหารจัดการนั้น เป็นกระบวนการในการขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จขององค์กรซึ่งเกี่ยวกับการบริหารจัดการนับตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งปัจจุบัน ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายแนวทาง เพื่อหากระบวนการจัดการที่ดีที่เหมาะสมมากที่สุดต่อการบริหารองค์กรหรือในกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดทำขึ้นซึ่งบางองค์ประกอบของการบริหารจัดการในอดีตไม่สามารถใช้ได้กับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันจึงทำให้รูปแบบหรือองค์ประกอบการบริหารเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมตลอดเวลา

2.2 หลักการและองค์ประกอบในการบริหารจัดการ

พิทยา บวรวัฒนา (2541 : 39-43) ได้นำแนวความคิดของนักวิชาการต่างๆ ได้แก่นำเสนอหลักการบริหารจัดการ 14 ประการ คือ

1. การแบ่งงานกันทำ
2. อำนาจหน้าที่
3. ระเบียบวินัย
4. เอกภาพของการบังคับบัญชา
5. เอกภาพของทิศทาง
6. ผลประโยชน์ส่วนตัวต้องเป็นรองผลประโยชน์ส่วนรวม
7. การจ่ายผลประโยชน์ตอบแทน
8. การรวมศูนย์อำนาจ ผู้บริหารจะต้องคงความรับผิดชอบขั้นสุดท้ายไว้ แต่ในขณะเดียวกันจะต้องให้อำนาจแก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างเพียงพอที่จะทำให้งานเป็นไปได้ดี
9. สายการบังคับบัญชา
10. คำสั่ง
11. ความเสมอภาค
12. เสถียรภาพและการปกครองงานของผู้ปฏิบัติงาน
13. การริเริ่มสร้างสรรค์
14. ความสามัคคี

กระบวนการ หรือกระบวนการปฏิบัติงานซึ่งหมายถึง กระบวนการพฤติกรรมขององค์กร รายละเอียดในส่วนนี้จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการตั้งเป้าหมาย การวัดผล การจูงใจให้รางวัลตอบแทนต่างๆ และการสร้างความสามัคคี ความจงรักภักดี ความคิดริเริ่มและการทุ่มเทกำลังความสามารถ ให้ปรากฏเป็นผลงานที่ดี ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องมักจะเป็นเรื่องของผู้นำ การสร้างทีมงาน และการจูงใจที่ได้ผลในทางปฏิบัติหรือก็คือส่วนของการบริหารทรัพยากรบุคคลนั่นเอง

เครื่องมือของการบริหารจัดการเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างทางกายภาพ การแบ่งกันทำ การจัดแผนงาน การประสานงาน การมอบหมายอำนาจหน้าที่ และองค์กรที่ไม่เป็นทางการ
2. กระบวนการ ได้แก่ ระบบการจัดสรรทรัพยากร ระบบข้อมูล ระบบการประเมินผลงาน ระบบผลตอบแทน ระบบการคัดเลือก การพัฒนาและการเลื่อนตำแหน่ง
3. พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมระหว่างบุคคล แบบของความเป็นผู้นำ และการใช้

อำนาจสำหรับหลักการบริหารที่ดีควรกล่าวถึงปัจจัยการบริหารจัดการว่าควรมีอย่างน้อย 7 ประการคือ

1. คน
2. เงิน
3. วัสดุ อุปกรณ์
4. อำนาจหน้าที่
5. เวลา
6. กำลังใจในการทำงาน
7. ความสะดวกต่างๆ

จากหลักการและปัจจัยต่างๆ ของการบริหารจัดการที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น มีแนวทางและวัตถุประสงค์เพื่อไปสู่ความสำเร็จทางการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยกันแทบทั้งสิ้น ซึ่งจากการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการในข้างต้นจะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการนั้นจะต้องมีคุณภาพของการจัดองค์กรมีกลยุทธ์ในการบริหาร และใช้กฎระเบียบที่เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษารายละเอียดของประเด็นดังกล่าว ดังต่อไปนี้

2.3 การจัดองค์กร

การจัดองค์กรเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารจัดการ ที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องทำให้มีความเหมาะสม พร้อมทั้งจะกำหนดเป็นโครงสร้างองค์กร ทั้งนี้เพื่อให้ได้โครงสร้างของกลุ่มงานต่างๆ ที่สามารถรองรับการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้

ความหมายของการจัดองค์กร มีผู้ได้ให้ความหมายของการจัดองค์กรไว้ ดังนี้ สมพงษ์ เกษมสิน (2542 : 78) ได้ให้ความหมายของการจัดองค์กรว่า คือ กระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการต่างๆ ขององค์กรให้สามารถดำเนินไปโดยบรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2541 : 40) ได้กล่าวถึงการจัดองค์กรว่า หมายถึง การแบ่งงานกันทำและมอบหมายงานให้แก่บุคคล

จากความหมายของการจัดองค์กรในข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการจัดองค์กร ว่าหมายถึง การแจกแจงงานออกเป็นกลุ่มงานโดย การกระจายงานตลอดจนมอบหมายภาระหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคคลากรในองค์กรเพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ภายในองค์กร ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

2.3.1 กระบวนการจัดองค์กร

วิฑูรย์ สิมะโชคดี (2541 : 40) ได้อธิบายกระบวนการจัดองค์กรว่า ประกอบด้วย

1. กำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กรและวัตถุประสงค์ย่อยของแผนกต่างๆ
2. กำหนดกิจกรรมหรือภารกิจที่มีผลต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งขึ้นอยู่กับ

กับ

2.1 ขอบเขตของวัตถุประสงค์

2.2 โครงสร้างองค์กรที่มีอยู่หรือพัฒนาหน่วยงานใหม่

3. ระดับเริ่มต้น

จัดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เป็นการรวมกลุ่มงานเล็กหรือที่กระจายกันเข้ามาไว้ด้วยกัน ซึ่งทำให้เกิดชั้นการบังคับบัญชา

1. มอบหมายกิจกรรมแต่ละประเภทให้แต่ละบุคคล รวมทั้งมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้ด้วยซึ่งเป็นการให้ความสำคัญแก่บุคคลในองค์กรด้วย ซึ่งจะมีผลต่อการรวมกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมเข้าด้วยกัน เป็นหน่วยงานภายใต้การควบคุมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
2. สร้างช่องทางการประสานงาน สำหรับกิจกรรมของกลุ่ม หมายรวมถึงระบบการติดต่อสื่อสาร การเชื่อมโยงถึงกันและกันภายในองค์กร

กล่าวโดยสรุปแล้วคุณภาพการจัดองค์กร คือ โครงสร้างการบริหารที่เอื้อให้คณะกรรมการทุกคนได้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นให้เห็นถึงภาพรวมของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ภายในองค์กร ได้แก่ กำหนดตำแหน่งอย่างชัดเจน และครอบคลุมโดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่ในชุมชน ตลอดจนกำหนดภาระหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคลากรในองค์กร โดยแสดงออกมาในรูปแบบป้ายและแผนภูมิการบริหารงาน

2.3.2 กลยุทธ์การบริหาร

วิถีทางที่องค์กรจะดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรภายใต้อุปสรรคและโอกาสภายในสภาวะแวดล้อมหรือบริบทแวดล้อมภายนอกขององค์กรและทรัพยากรก็คือความสามารถทางกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งมีการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารองค์กร ดังนี้

ความหมายของกลยุทธ์การบริหารมีผู้ได้ให้ความหมายของคำว่า กลยุทธ์และการบริหารเชิงกลยุทธ์ไว้ ดังนี้

ชนิรินทร์ ชุณหพันธรัญ (2544 : 4) ได้กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ว่าคือ กระบวนการที่มีการจัดทำอย่างต่อเนื่องโดยพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก

องค์กรที่มีผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรเพื่อให้การดำเนินงานสามารถบรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้

ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 56) ได้ให้ความหมายของคำว่ากลยุทธ์ในเชิงของการบริหารจัดการ ว่าหมายถึง วิธีการหรือแผนปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อให้เกิดข้อได้เปรียบและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์อันใดอันหนึ่งหรือหลายๆ วัตถุประสงค์พร้อมกัน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้ตามต้องการ

จากความหมายของกลยุทธ์และการบริหารเชิงกลยุทธ์ในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า กลยุทธ์ หมายถึง การมีและใช้วัตถุประสงค์ แผนการดำเนินงานต่างๆ ขององค์กรเพื่อสร้างความได้เปรียบภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในขณะใดขณะหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้

2.3.3 ความสำคัญของกลยุทธ์การบริหาร

กลยุทธ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการ ทั้งนี้เพราะเกี่ยวข้องกับการวางยุทธศาสตร์ การวางแผนการดำเนินการตลอดจนการปฏิบัติตามแผน

(Harvey. Don : 1996) ได้กล่าวว่าการนำเอากลยุทธ์และนโยบายมาใช้ นับว่า จะเอื้ออำนวยให้เกิดผลดีหลายประการ คือ

1. การรู้จักเอาแนวความคิดกลยุทธ์มาใช้ นั้นจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถได้มีโอกาสพิจารณาได้กว้างกว่า มีความลึกซึ้งและมีการวิเคราะห์ในระดับที่สำคัญที่เป็นงานของผู้บริหารระดับสูงอย่างแท้จริง

2. กลยุทธ์และนโยบายขององค์กรที่จะเอื้ออำนวยให้มีทิศทางของส่วนรวมสำหรับกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร ซึ่งจะเป็นเครื่องนำทางสำหรับผู้ร่วมงานทั้งหลายด้วย กลยุทธ์จะเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถส่องทะลุทั้งเรื่องราวที่เป็นโลกภายในขององค์กร ตลอดจนให้เห็นต่อเนื่องไปถึงโลกภายนอกองค์กรด้วย

3. กลยุทธ์และนโยบายขององค์กรที่ได้เปิดเผยหรือบอกกล่าวแก่สาธารณชนนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรเป็นอันมาก ทั้งนี้การสื่อความเข้าใจเกี่ยวกับกลยุทธ์และนโยบายขององค์กรให้กับผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนลูกค้าหรือผู้ถือหุ้นและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งสถาบันอื่นใดที่เกี่ยวข้องในภายนอก ก็จะเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจระหว่างกันเป็นอันมาก

2.3.4 องค์ประกอบและขั้นตอนการบริหารเชิงกลยุทธ์

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2543 : 23) ได้กล่าวถึงการบริหารเชิงกลยุทธ์ว่ามีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังนี้

1. การวิเคราะห์เชิงวิเคราะห์ หมายถึง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การ

เปลี่ยนแปลงต่างๆ อันจะส่งผลกระทบต่อองค์กรเพื่อพยากรณ์ความเป็นไปได้และอุปสรรคอัน อาจเกิดขึ้นและยังมีความหมายรวมไปถึงการวิเคราะห์โครงสร้างทรัพยากรขององค์กร เพื่อที่จะ หาจุดแข็ง จุดอ่อนและข้อจำกัดขององค์กร

2. ทางเลือกเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การกำหนดและคัดเลือกกลยุทธ์หรือ แนวทางเพื่อที่จะบรรลุสู่ทิศทางที่ได้วางเอาไว้

3. การนำกลยุทธ์ไปดำเนินการ หมายถึง การนำกลยุทธ์ต่างๆ ที่ได้ กำหนดเอาไว้แล้วไปปฏิบัติและประเมินผล

2.4 ความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการกับการจัดตั้งกองทุน

สุวัฒน์ คงแป้น (2544 : 263) ได้กล่าวว่า 10 กว่าปีที่ผ่านมา ชาวบ้านได้มีโอกาส บริหารกองทุนของพวกเขาเองโดยการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มการเงินชาวบ้านขึ้นมาในชุมชนเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ออม ทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้ชาวบ้านได้รวมความคิดเพื่อทำงานร่วมกันเท่านั้นแต่ ยังส่งผลให้ชาวบ้านสั่งสมประสบการณ์ในการจัดการกองทุนและพัฒนาความสามารถในการนำ ดอกผลของกองทุนไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้อย่างครบวงจรแต่อย่างไรก็ ตามถึงแม้ว่าองค์กรชุมชนจะมีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการกองทุนมาร่วม 10 ปี แต่ยังมี องค์กรประกอบสำคัญอีกหลายประการที่อาจจะทำให้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชน เมืองหมู่บ้านละ 1 ล้านบาทนี้ไม่ราบรื่นหรือมีอุปสรรค เพราะมีหมู่บ้านมากกว่าครึ่งหนึ่งที่ยังไม่ เคยบริหารการเงินมาก่อน แต่ที่สำคัญก็คือ กลไกเดิมของรัฐไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กร บริหารส่วนตำบลและการเมืองท้องถิ่นซึ่งมีอิทธิพลในท้องถิ่นซึ่งในขณะนี้ทั้งนักการเมืองท้องถิ่น และนักการเมืองส่วนกลาง ข้าราชการ เป็นต้น ได้อาศัยความเหนือชั้นทางสังคมแทรกแซงเข้าไป แล้วทุกจังหวัด

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริหารจัดการในข้างต้น จะเห็นได้ ว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการกองทุนในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน เนื่องจาก การบริหารจัดการที่มีการจัดโครงสร้างองค์กรที่ดี ใช้กลยุทธ์ในการบริหาร และกฎระเบียบที่ใช้ เหมาะสม จะทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการกองทุน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ตัวแปรแฝง คุณภาพการบริหารจัดการ ซึ่งมีตัวแปรวัดได้ คือ ตัวแปรคุณภาพการจัดการองค์กร ตัวแปรกลยุทธ์ การบริหาร และตัวแปรความเหมาะสมของกฎระเบียบ จึงเป็นกลุ่มตัวแปรที่มีความสำคัญ และ ส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3. แนวคิดและรูปแบบเกี่ยวกับการประเมิน

3.1 ความหมายเกี่ยวกับการประเมิน

" การประเมิน " หรือ " การประเมินผล " มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Evaluation ซึ่งหมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ การวิจัย (Research) การวัดผล (Measurement) การตรวจสอบรายงานผล (Appraisal) การควบคุมดูแล (Monitoring) การประมาณการ (Assessment) และการพิจารณาตัดสิน (Judgment) เป็นต้น ซึ่งคำดังกล่าวอาจสรุปเป็นความหมายหรือคำจำกัดความร่วมกันได้ว่า เป็นการประมาณค่าหรือการประเมินผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน โดยข้อมูลที่ได้รวบรวมด้วยวิธีการสอบถาม ทดสอบ สังเกต และวิธีการอื่น ๆ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อตัดสินว่าการดำเนินงานนั้นมีคุณค่าหรือบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานนั้นมากน้อยเพียงใด (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2545 : 154 – 155)

การประเมิน โครงการ หมายถึง กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทางวิธีการปรับปรุง วิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการและหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น (นิศา ชูโต 2531: 9)

การประเมิน โครงการ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างทันท่วงที ในทางตรงกันข้ามผลการประเมินจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควรหากผลนั้นไม่สามารถใช้ในเวลาที่เหมาะสม (สุวิมล ติรภานันท์ 2548 : 2-3)

ความหมายของการประเมิน โครงการในแนวคิดต่าง ๆ นั้นพอสรุปได้ว่าเป็น กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการนั้น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการดำเนินงานของโครงการนั้นว่าประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจต่อไป

Riecken ให้คำนิยามของการวิจัยประเมินผลว่าเป็นการวัดผลทั้งที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา อันเนื่องมาจากการดำเนินงานที่กำลังทำอยู่เพื่อมุ่งไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ โดยวิธีการวิจัยประเมินผลจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้คือ (อ้างใน ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ : 2545)

1. กระบวนการในการวัดผลเพื่อพิจารณาคุณค่าหรือระดับของความสำเร็จของโครงการ
2. วัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่ต้องการจะบรรลุ

3. เกณฑ์มาตรฐาน เพื่อจะวัดดูว่าโครงการนี้บรรลุเป้าหมายหรือไม่ ในระดับสูง หรือกลาง ต่ำอย่างไร

เมื่อทำการวิจัยประเมินผลแล้ว ก็จะสามารถพิจารณาถึงระดับความสำเร็จของโครงการ และตัดสินใจในขั้นตอนนี้ต่อไปได้ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงโครงการ ดำเนินโครงการต่อ หรือยกเลิกโครงการ

3.2 ความสำคัญของการประเมิน

สุพัทตร์ พิบูลย์ (2544) กล่าวว่า การดำเนินการศึกษา ค้นคว้าอย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบศักยภาพ คุณภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการปฏิบัติการใดๆ จะมีผลทำให้ได้ข้อมูลหรือสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องในลักษณะต่างๆ ได้เป็นอย่างดี อาทิ หากทำการประเมินความก้าวหน้าของโครงการแล้วยังพบข้อบกพร่อง ก็จะทำให้สามารถปรับปรุงกิจกรรมโครงการ ให้ดีขึ้นได้ หรือในกรณีที่ทำการประเมินศักยภาพของบุคคลแล้วพบว่า ยังขาดทักษะในการปฏิบัติงานบางประการ ในกรณีนี้ เราก็สามารถให้การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการปฏิบัติงานได้ หรือในกรณีที่ประเมินโครงการที่ได้ดำเนินมาเป็นระยะเวลายาวนาน แล้วพบว่าโครงการไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีตามที่มุ่งหวัง ก็จะทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่า ควรจะดำเนินโครงการนั้นๆ ต่อไปหรือไม่ เป็นต้น

โดยสรุป การประเมินถือเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการตัดสินใจเพื่อพัฒนางานต่างๆ ทั้งนี้เพราะการประเมินจะก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญ ในลักษณะต่อไปนี้

1. ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการดำเนินงานขององค์กร
2. ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง สื่อ/ชิ้นงาน แผนงาน โครงการ ให้เหมาะสมก่อนนำไปปฏิบัติ ลดโอกาสเสี่ยงในการเกิดปัญหา อุปสรรคที่จะทำให้กิจกรรม หรือการดำเนินงานใดๆ ล้มเหลว
3. การประเมินความก้าวหน้าของงานในความรับผิดชอบ ทำให้ผู้รับผิดชอบงานโครงการ ทราบจุดเด่น จุดด้อยของงาน มีโอกาสที่จะปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นการลดโอกาสความสูญเปล่าในการปฏิบัติงาน
4. การประเมินความสำเร็จของงาน จะทำให้ทราบว่า ปฏิบัติการใดๆ ที่ได้ลงทุนไปแล้วเกิดประโยชน์ คุ่มค่าหรือไม่ ควรจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ เป็นการลดโอกาสการสูญเปล่าอีกลักษณะหนึ่ง กิจกรรมการประเมิน โดยเฉพาะกรณีของการประเมินตนเอง จะทำให้ผู้รับผิดชอบงานเห็นจุดอ่อนของตน จะเกิดแรงจูงใจในการพัฒนางาน และเกิดการยกระดับคุณภาพงานอย่าง

ต่อเนื่องเป็นระยะๆ รวมทั้งหากบุคคลได้มีโอกาสมองเห็นความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ก็จะทำให้เกิดแรงจูงใจเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานได้อีกลักษณะหนึ่ง

5. โอกาสความสำเร็จในการบริหารจัดการองค์กรในอนาคต ความสำเร็จส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามารถด้านการประเมินองค์กรที่มีความสามารถหรือศักยภาพในการประเมินสูง จะสามารถหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจได้อย่างต่อเนื่อง จะสามารถยกระดับคุณภาพงานขององค์กร ได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงาน

สุพักตร์ พิบูลย์ (2544) กล่าวว่า การประเมินในช่วงระยะที่นำไปสู่การปฏิบัติ หรือขณะที่กำลังดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ ในขั้นตอนนี้มักประเมินจะเรียกชื่อการประเมินในลักษณะนี้ว่า “การประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินโครงการ” “การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ” “การประเมินระหว่างการดำเนินการ” หรือ “การประเมินกระบวนการ”

3.4 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

บุคคลภายนอกโดยทั่ว ๆ ไป มักจะมองสรุปประโยชน์ของการประเมินโครงการในแง่ประเด็นใหญ่ ๆ ว่า เป็นการบ่งชี้ว่า โครงการดีหรือไม่ดี มีประสิทธิภาพหรือไม่ มีเป็นต้นสำหรับบุคคลที่คุ้นเคยและเกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการนั้น การประเมินโครงการมีประโยชน์และแง่มุมในเชิงรายละเอียดนานาประการ

Anderson and Ball (1978 : 3-4) ได้อธิบายบทบาทและประโยชน์ของการประเมินโครงการในด้านวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไว้ 6 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจ ก่อนจะเริ่มจัดทำโครงการ อันได้แก่ กิจกรรมต่างๆ เพื่อค้นหาความต้องการเกี่ยวกับโครงการ ทดสอบเกี่ยวกับแนวความคิด ด้านเทคนิค และแหล่งเงินทุน และความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ ฯลฯ ซึ่งตรงกับการประเมินที่ เรียกว่า Feasibility Study
2. เพื่อช่วยสำหรับการตัดสินใจว่า ควรจะขยาย ดำเนินการต่อ หรือรับรองยุติโครงการ อันได้แก่ การประเมินแบบ Summative Evaluation
3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงการในแง่มุมใดหรือ จุดหนึ่งจุดใดในช่วงระยะเวลาที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ บุคลากร หรือระบบการให้บริการ หรือตรวจสอบเนื้อหาของโครงการนั้น ๆ ฯลฯ ซึ่งได้แก่ การประเมินแบบ Formative Evaluation
4. เพื่อเป็นประจักษ์พยาน และเป็นเครื่องมือช่วยในการหาการสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการ ทางด้านสาธารณชน การเมือง การเงิน และด้านวิชาชีพ ฯลฯ และ
5. ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะเป็นส่วนที่ทำให้ถูกโจมตีในเรื่องดังกล่าวได้เช่นกัน

6. เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจ และความรู้พื้นฐานในขบวนการพัฒนาสังคมในด้านวิชาการ ทางด้านวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา และอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ข้อเท็จจริงและความเข้าใจเฉพาะที่เกี่ยวกับโครงการที่ประเมิน (นิตยา ชูโต , 2531 : 12)

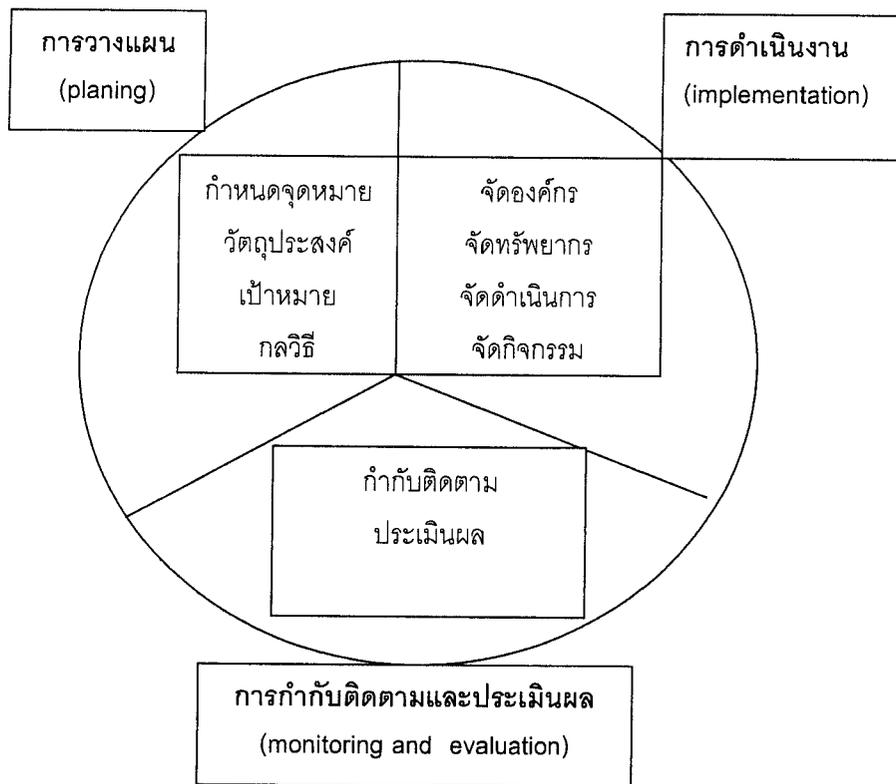
3.5 กระบวนการของการประเมินผล

สมคิด พรหมจู้ย (2546) อธิบายว่า ในการประเมินโครงการ ซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีกระบวนการดำเนินการประเมิน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน
2. หลักการและเหตุผลของการประเมิน
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน
4. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน
5. ออกแบบการประเมิน
 - 5.1 กำหนดรูปแบบการประเมิน
 - 5.2 กำหนดประเภทของตัวแปรหรือข้อมูล หรือตัวชี้วัด
 - 5.3 กำหนดแหล่งข้อมูล / ผู้ให้ข้อมูล
 - 5.4 กำหนดเครื่องมือ / วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 5.5 กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 5.6 กำหนดเกณฑ์การประเมิน
6. สร้าง/พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
7. การเก็บรวบรวมข้อมูล
8. การวิเคราะห์ข้อมูล
9. การเขียนรายงานการประเมิน

3.6 องค์ประกอบพื้นฐานของการดำเนินโครงการ

สมคิด พรหมจู้ย (2542 : 26) กล่าวว่า การดำเนินโครงการใดก็ตาม ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ต้องอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานเชิงระบบ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบพื้นฐานเชิงระบบ (กนกอร เอี่ยมสะอาด, 2547 : 27)

ดังนั้นการประเมินผลรวบยอดก็คือ การวิจัยประเมินผลที่มีความหมายครอบคลุม ทั้งการประเมินกระบวนการ และการประเมินผลกระทบ อันหมายถึง การที่นโยบายได้รับการ ดำเนินการตามแผนงานขั้นตอนหรือไม่และนโยบายนั้นเป็นสาเหตุของการ เปลี่ยนแปลงไปใน ทิศทางของวัตถุประสงค์ที่พึงประสงค์หรือไม่อย่างไร

เขาวดี วิบูลย์ศรี (2539) กล่าวว่า วัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินผลโครงการ คือการหาแนวทางตัดสินใจ (Decision Making) และการประเมินผลโครงการไม่มีเป้าหมายเพื่อการ ค้นคว้าสะสมความรู้ของการวิจัยต่อไป แต่จะมุ่งไปสู่การค้นหาลักษณะที่โครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว สิ่งใดที่ควรจะดำเนินต่อไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และ ค้นหาว่าระหว่างดำเนิน โครงการ นั้นปัญหาใดบ้างที่ควรปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ

Bigman กล่าวถึง การประเมินผลว่ามีจุดมุ่งหมาย 6 ประการคือ(อ่างใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ , 2531)

1. เพื่อต้องการที่จะตรวจสอบ ดูว่าการดำเนินงานโครงการได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด
2. เพื่อค้นหาคำตอบในเรื่องความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ

3. เพื่อต้องการค้นหาหลักการและดำเนินงานที่ทำให้โครงการได้รับความสำเร็จ
4. เพื่อการใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของโครงการ
5. เพื่อต้องการค้นหาสำหรับแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป
6. เพื่อการกำหนดวิธีการที่จะให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ

รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model

รูปแบบการประเมินซีบีพี เป็นการนำเสนอโดยสตัฟเฟิลบี (Stufflebeam, D.L. และคณะ) ซึ่งเป็นสมาชิกในสมาคม Phi Delta Kappa ทั้งนี้สตัฟเฟิลบีให้ความหมายของการประเมินว่าหมายถึง “กระบวนการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจต่อทางเลือกต่างๆ ที่มีอยู่”

คำว่า CIPP นั้นมาจากคำย่อของส่วนประกอบต่างๆ ของโครงการที่จะทำการประเมินได้แก่

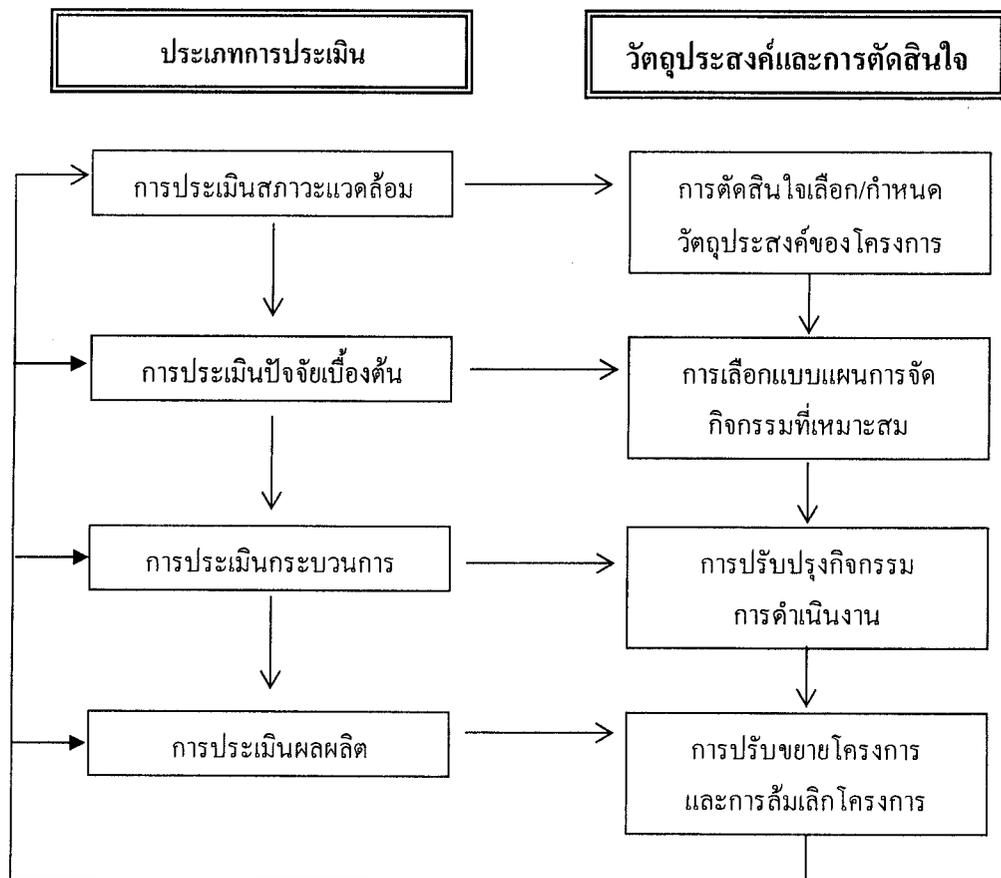
Context Evaluation : การประเมินสภาวะแวดล้อมของโครงการ ซึ่งหมายถึงการประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการจากโครงการ จำนวนประชากร กระแสทิศทางของสังคมและการเมือง สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

Input Evaluation : การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ กำลังคนหรือจำนวนบุคคลที่ต้องใช้งบประมาณและแหล่งเงินทุนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อาคารสถานที่ เครื่องมือและครุภัณฑ์ การประเมินปัจจัยนำเข้าจะช่วยให้พิจารณาตัดสินใจว่าโครงการนั้นๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะทำให้วัตถุประสงค์ของโครงการบรรลุหรือไม่และช่วยให้เกิดการวางแผนการจัดกิจกรรมของโครงการได้อย่างเหมาะสม

Process Evaluation : การประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ เป็นการประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยเข้ามาให้เหมาะสมมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมีอุปสรรคใดๆ เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Product Evaluation : การประเมินผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้รับทั้งหมดจากการดำเนินโครงการว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลผลิตจะมีการนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่จะเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ การประเมินในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงขยายโครงการนำไปใช้ต่อเนื่องต่อไป และเพื่อล้มเลิกโครงการ

โดยสรุปการประเมินในแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ของการประเมินและการตัดสินใจดังแผนภูมิในภาพประกอบ

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมิน วัตถุประสงค์และการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินซิปป์(สมหวัง พิธิยานุวัฒน์,2525)

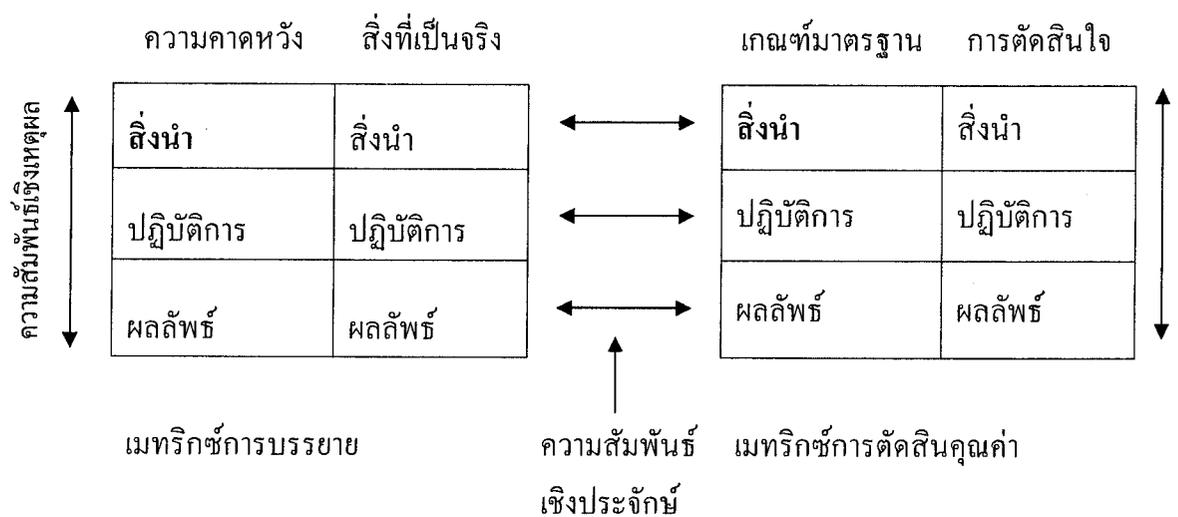
จากภาพที่ 2.3 รูปแบบการประเมินชิปปีนั้น แสดงให้เห็นว่า การประเมินผลโครงการ เป็นกระบวนการที่ต้องกระทำกันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ซึ่งการประเมินในแต่ละส่วนก็มี วัตถุประสงค์การประเมินต่างกันและก่อให้เกิดกิจกรรมสืบเนื่องจากการประเมินต่างกันตามไปด้วย

รูปแบบการประเมินของสเต็ก

สเต็ก (Stake, R.E.) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง “การบรรยายและ ตัดสินคุณค่า โปรแกรมการศึกษา” และได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินไว้ว่า ผู้ประเมิน จะต้องทำการบรรยายให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของ โครงการทั้งนี้ เป็นภาพที่คาดหวังของโครงการ และภาพที่เป็นจริงของโครงการซึ่งภาพรวมในส่วนนี้ สเต็กเรียกว่า ส่วนการบรรยายหรือเมทริกซ์ การบรรยายของโครงการ หลังจากนั้นจึงทำการตัดสินให้คุณค่าของโครงการ โดยนำเสนอทั้งที่เป็น เกณฑ์มาตรฐานหรือเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการ

ทั้งเมทริกซ์การบรรยายและเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการจะประกอบด้วย ส่วนย่อย 3 ส่วน ด้วยกัน คือ สิ่งนำ (Antecedence) ปฏิบัติการ (Transactions) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของโครงการ

ในการประเมินผลโครงการนั้นจะพิจารณาทั้งความสอดคล้องสัมพันธ์กันของส่วน ต่าง ๆ ทั้งสามส่วนในด้านแนวตั้งของเมทริกซ์ทั้ง 2 ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า “ประเมินความ สอดคล้องสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Logical Relations Evaluation)” และการประเมินตามแนวนอนของ เมทริกซ์ ทั้งสอง ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า ประเมินความสอดคล้องสัมพันธ์ประจักษ์ (Empirical Relations Evaluation) รูปแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดของสเต็ก แสดงได้ดัง ภาพประกอบ

ภาพที่ 2.4 รูปแบบการประเมินโครงการของสเต็ก

จากภาพที่ 2.4 ปรพกอบตามรูปแบบการประเมินโครงการของเสต็ก มีสิ่งที่จะต้องอธิบายดังนี้

ในด้านซ้ายมือส่วนที่เป็นเมทริกซ์การบรรยายจะเป็นส่วนของการเขียนบรรยายภาพรวมทั้งหมดของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยความคิดหวังและสิ่งที่เป็นจริงของโครงการ

คำว่า “ความคิดหวังของโครงการ (Program Intents)” ก็คือ สิ่งที่จะมีหรือควรจะเป็น เกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของโครงการ

ในขณะที่ “สิ่งที่เป็นจริงของโครงการ (Program Actual)” ก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่สังเกตตรวจสอบได้ของส่วนต่าง ๆ ของโครงการ

ในด้านขวามือส่วนที่เป็นเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าจะเป็นส่วนที่บอกถึงการตัดสินใจหรือการตัดสินคุณค่าของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย เกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินใจ (หรือผลการตัดสินใจ)

เกณฑ์มาตรฐาน (Standard criterion) ก็คือสิ่งที่ใช้สำหรับกำหนดคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ในที่นี้คือสิ่งที่ใช้กำหนดคุณค่าของโครงการ) ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เกณฑ์มาตรฐานสัมบูรณ์ (Absolute Standard Criterion) และเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์ (Relative Standard Criterion)

การตัดสินใจ (Judgement) ก็คือการให้คุณค่า (Value) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด

ทั้งเมทริกซ์การบรรยายและเมทริกซ์การตัดสินคุณค่าของโครงการจะประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ ได้แก่

สิ่งนำ (Antecedence) หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีมาก่อนของโครงการนั้น ๆ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการดำเนินโครงการและผลที่พึงได้รับจากการดำเนินโครงการ

ปฏิบัติการ (Transaction) หมายถึงการจัดกิจกรรมหรือการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการ

ผลลัพธ์ (Outcomes) หมายถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม หรือการดำเนินงานโครงการ และในการประเมินการดำเนินงานกองทุนชุมชนกองทัพบก ในหน่วยทหาร จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ทำการประเมินปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน และ กระบวนการดำเนินงานเป็นหลัก นอกจากนี้ยังศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนของ อุปสรรค ปัญหาข้อขัดข้อง รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการประเมินมากที่สุด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการประเมินโดยใช้แนวคิดการประเมินใน 2 เรื่อง คือ ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการดำเนินงาน

4. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สโนัน คะรัมย์ (2543) ได้ศึกษา โครงการความเข้มแข็งขององค์กรต่อการดำเนินงานประชาคมสุขภาพตำบล จังหวัดขอนแก่น พบว่า 1. สภาพปัญหาของชุมชนโดยรวมอยู่ระดับปานกลาง ปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือ การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งพบว่าอยู่ระดับปานกลาง 2. ลักษณะความเข้มแข็งของชุมชนพบว่า ในชุมชนจะมีผู้นำที่มาจากเลือกตั้ง ที่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความขัดแย้งกับชุมชนน้อย ผู้นำเป็นผู้ประสานงานที่ดี วิถีชีวิตชุมชนชนบทมีความเป็นประชาคมระดับหมู่บ้าน ความเชื่อมโยงของชุมชนตามประชาคมในระดับตำบลมีพื้นฐานในมิติของศาสนาและเครือญาติ จากการศึกษาได้สรุปได้ว่าปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการเกิดประชาคมสุขภาพตำบล คือ การกระจายอำนาจการบริหารงบประมาณสาธารณสุขมูลฐานให้กับหมู่บ้านเป็นผู้บริหารจัดการทุกหมู่บ้าน โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นแกนกลางของการทำงาน การกระจายอำนาจการปกครองและการจัดการสู่ชุมชน โดยผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล องค์กรทางสังคมในชุมชนมีการจัดตั้งทั้งโดยรัฐ และทำให้ทราบสถานการณ์การพัฒนาของตำบล รู้โครงสร้างพื้นฐานอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของตำบล เป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยในการก่อรูป ประชาคมสุขภาพตำบลเริ่มต้นจากสิ่งที่มีอยู่ พัฒนาจากรากฐานที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะภาวะผู้นำของชุมชน นับเป็นทุนเริ่มต้นที่สำคัญที่จะเป็นแนวร่วมพัฒนาประชาคมสุขภาพต่อไป 3. กิจกรรมการดำเนินงานของประชาคมสุขภาพประกอบด้วย กิจกรรมการสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน การประชุมอย่างต่อเนื่อง การวางแผนร่วมกัน การสร้างเครือข่ายการพัฒนา การระดมทุน การมีหลักประกันสุขภาพ การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล การรับทราบข้อมูลการพัฒนา การพึ่งตนเองของชุมชน และการประเมินผลการพัฒนา 4. แนวทางการพัฒนาประชาคมสุขภาพ ควรมีการให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างเครือข่ายการพัฒนา การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเทคโนโลยี การสร้างกิจกรรมการพัฒนาเพื่อให้มีการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง และการประเมินผลการดำเนินงาน ในอันที่จะส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป 5. ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความเข้มแข็งของชุมชนต่อการดำเนินงานประชาคมสุขภาพตำบล พบว่า สภาพปัญหาของชุมชนมีความสัมพันธ์กับแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความเข้มแข็งของชุมชนต่อการดำเนินงานประชาคมสุขภาพตำบล พบว่า ลักษณะผู้นำ กระบวนทัศน์การพัฒนา การให้ความสำคัญกับองค์การบริหารส่วน

ตำบล การบริหารจัดการ การระดมทุน กระบวนการพัฒนา มีความสัมพันธ์กับการดำเนินกิจกรรมประชาคมสุขภาพตำบล อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

พิบลย์สิทธิ์ โชคชัย (2542) ได้ศึกษา เรื่องการส่งเสริมอาชีพเสริมเกษตรกรชุมชนของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน กองบังคับการอำนวยการ ตำรวจภูธรภาค 4 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง หลังกิจกรรมแทรกแซงมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น มีความรู้ในการประกอบอาชีพเสริมเกษตรกรชุมชนแบบพึ่งตนเองมากขึ้น สามารถลดรายจ่ายในครอบครัวได้ 2. สภาพปัญหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างได้ลดลง แต่ยังมีความต้องการจะได้รับความรู้ด้านอาชีพเสริมเกษตรกรชุมชนแบบพึ่งตนเอง 3. ได้รูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมอาชีพเสริมเกษตรกรชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยให้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ การจัดตั้งกลุ่ม การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพ สร้างเครือข่ายด้านวิชาการและการตลาด และการนิเทศน์ติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ

ศันสนีย์ นิจนานิช (2542) ได้ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาของคณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน กรมอนามัย : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาของคณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน ในกิจกรรมการตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ การประเมินผล ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นภาพรวม และศึกษาปัญหาอุปสรรคในการบริหารการพัฒนาของคณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน จำนวน 90 คน พบว่า คณะกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลางในกิจกรรมการตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล มีส่วนร่วมระดับต่ำในกิจกรรมการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรคในการบริหารการพัฒนากิจการประปาหมู่บ้าน พบว่าส่วนมากกรรมการบริหารกิจการประปาหมู่บ้านไม่ผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน และมีบทบาทในการปฏิบัติงานไม่ชัดเจน กองทุนพัฒนากิจการประปาหมู่บ้านไม่มีความมั่นคงทางการเงินในการที่จะบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วัสดุอุปกรณ์ การสนับสนุนอื่นๆ จากภาครัฐมีไม่เพียงพอ การบริหารจัดการพบว่า มีรูปแบบการบริหารจัดการต่างไปจากแนวทางบริหารที่กรมอนามัยกำหนด การจัดทำบัญชีรายงาไม่สมบูรณ์ ค่าตอบแทนคณะกรรมการบริหารกิจการประปามีน้อยมาก สมาชิกผู้ใช้น้ำและคณะกรรมการผู้บริหารกิจการประปาไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการบริหารกิจการประปาหมู่บ้าน

อรวรรณ สมทรัพย์ (2539) ได้ศึกษา เรื่องการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุข : กรณีศึกษาศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชนสองแห่ง ในอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้าน 2 แห่ง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน อันประกอบไปด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนทั่วไป และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ระดับตำบล อำเภอและจังหวัด พบว่า 1. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน พบว่า 2 หมู่บ้านที่ศึกษาเป็นชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งมีสภาพทางกายภาพที่คล้ายคลึงกัน คือเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ตั้งอยู่ใกล้อำเภอ มีการคมนาคมสะดวกและมีแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร แต่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมพบว่า แตกต่างกันอย่างมากทั้งในเรื่องรายได้ของครัวเรือน บทบาทผู้นำและความสัมพันธ์เชิงสังคม ตลอดจนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน 2. กระบวนการดำเนินงานของศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน(ศสมช.) พบว่า ศสมช. ในหมู่บ้านที่มีระดับการพึ่งตนเองของชุมชนสาธารณสุขอยู่ในระดับสูง จะสามารถดำเนินงานภารกิจสำคัญ คือ งานบริการสาธารณสุขมูลฐาน งานศูนย์ข้อมูลข่าวสารสาธารณสุข งานถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ข่าวสารสาธารณสุขแก่ประชาชน และงานพัฒนากองทุนสาธารณสุขของหมู่บ้าน ได้ผลดีกว่าหมู่บ้านที่มีระดับการพึ่งตนเองของชุมชนด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับต่ำ 3. ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำเนินงานของ ศสมช. พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของ ศสมช. ได้แก่ การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสาร และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน 4. รูปแบบดำเนินงานของ ศสมช. ประเด็นที่ควรปรับเปลี่ยนได้แก่ การจัดตั้ง ศสมช. ควรคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อมในการพัฒนาสูง เตรียมชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญ ตลอดจนเข้าใจกระบวนการดำเนินงานของ ศสมช. และคัดเลือกสถานที่ตั้งที่เป็นเอกเทศ หรือตั้งในที่สาธารณะ โดยการตัดสินใจของชุมชน ภารกิจโครงสร้างของ ศสมช. กำหนดภารกิจที่สำคัญของ ศสมช. โดยแต่ละภารกิจให้มีหัวหน้างานรับผิดชอบ และอยู่ภายใต้การดูแลของประธานกรรมการ ศสมช. การดำเนินงานตามภารกิจและโครงสร้าง การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และวิชาการ แก่ ศสมช. อย่างเพียงพอและเหมาะสม ตามสภาพความจำเป็นของแต่ละหมู่บ้าน

อรอนงค์ ธรรมกุล (2538) ได้ศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า กลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกองค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ มีความเชื่อ และอุดมการณ์ได้แก่ ความผูกพันเป็นเครือญาติ ตลอดจนการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำและสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ การพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการในกระบวนการมีส่วนร่วมได้แก่ การร่วมประชุมอภิปรายปัญหา ร่วมกัน การร่วมกันปฏิบัติกิจกรรม และการร่วมประเมินสรุปผลกิจกรรมที่ดำเนินการ

รูปแบบที่สมาชิกองค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นไปได้ตามระเบียบและข้อบังคับที่กลุ่มรวมกันกำหนดในการดำเนินการ ทั้งที่เป็นงานส่วนรวมของชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ให้สมาชิกได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว โครงการใหม่ที่ช่วยพัฒนาอาชีพของสมาชิกกลุ่มให้เพิ่มขึ้นอีก การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์นั้น ผู้เข้าร่วมนอกจากจะได้ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การกู้เงินจากกองทุน และยังได้ความรู้จากการฝึกอบรม ประชุมสัมมนา การดูงานจากต่างหมู่บ้าน สำหรับการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลกิจกรรมที่องค์กรชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติขึ้น คณะกรรมการแต่ละกลุ่มจะติดตามประเมินผล โดยการประชุมกลุ่มย่อยกันบ่อยครั้ง เพื่อการพิจารณาปัญหาาร่วมกัน ปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนรวมตัวกันก่อตั้งเพื่อร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ ด้านภาวะเศรษฐกิจ เช่น การขาดแหล่งเงินทุนในการนำไปใช้ประกอบอาชีพ ความผูกพันเป็นเครือญาติกัน การมีปัญหาร่วมกัน และการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรเอกชน ผลการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรมีความเข้าใจสถานการณ์ความมั่นคงของกลุ่ม ความรู้สึกการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมที่ทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่อง ความเข้มแข็งของกลุ่ม ที่เกิดจากคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม มีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่ม การมีความรับผิดชอบสูง สามารถสร้างพลังในการขอกิจกรรม หรือโครงการใหม่ๆ เข้าสู่หมู่บ้านได้อย่างมีศักดิ์ศรี การได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม การมีอิสระในการบริหารกิจกรรม โดยปราศจากการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือองค์กรเอกชนและมีความเติบโตเข้มแข็งเช่นกองทุน